

VETENSKAPLIG MYTBILDNING OCH POPULARISERING

Vi har förmåtts att göra en anspelning på ”kvarlevor”, vilka i den allmänna mentaliteten kvarlämnar teorier, som inte ens de lärde själva längre tror på men som icke desto mindre fortsätter att öva sitt inflytande på flertalet människors inställning. Därför vore det gott att något mera framhålla detta, ty det finns däri något som kan ytterligare bidra till att förklara vissa sidor av den nuvarande epoken. Med avseende på detta är det lämpligt att först påminna om ett av de viktigare drag den profana vetenskapen företer, när den lämnar området för det blotta iakttagandet av fakta och försöker sig på att draga någon slutsats av den obestämda ansamling av särskilda detaljer som är dess enda omedelbara resultat. Det är det mer eller mindre mödosamma byggandet av rent hypotetiska teorier, vilka på grund av sin helt empiriska utgångspunkt nödvändigtvis icke kan vara något därutöver. Ty fakta, som i sig själva alltid medger olika förklaringar, har aldrig kunnat och kommer aldrig att kunna borga för någon teoris sanning, och såsom vi ovan sagt, är deras större eller mindre mängd till intet gagn. Också har dylika hypoteser i grund och botten mycket mindre inspirerats av erfarenhetsrön än av vissa förutfattade åsikter och av vissa i den moderna mentaliteten rådande tendenser. Man vet för övrigt hur i vår tid dessa hypoteser överges och ersätts med andra i en allt snabbare takt, och det är blott alltför uppenbart att dessa ständiga ombyten räcker för att visa deras ohållbarhet och omöjligheten av att tillerkänna dem något värde såsom verklig kunskap. Också antar de i de lärdes eget tänkande en konventionell karaktär, är alltså i det hela taget irreala, och vi kan däri notera ytterligare ett symptom på färden mot den slutliga upplösningen. I själva verket kan dessa lärde, och i synnerhet fysikerna, knappast fullständigt låta sig bedraga av dylika konstruktioner, vilkas bräcklighet de i dag som aldrig förr känner blott alltför väl. Icke endast blir dessa konstruktioner snabbt ”utslitna”, utan från deras begynnelse tror även deras konstruktörer på dem endast i en viss utsträckning, som nog är ganska begränsad, och såsom något slags ”provisorier”. Och mycket ofta synes de betrakta dem mindre såsom verkliga försök till förklaring än såsom blotta ”bilder” och ”talesätt”. Detta är nog allt vad de i verkligheten är, och vi har sett att redan Leibnitz visade att den cartesianska mekanismen icke kunde vara annat än en ”bild” av yttre utseende och såsom sådan i avsaknad av varje egentligt förklaringsvärde. Under dessa betingelser är det minsta man kan säga att det ligger något tämligen fåfängt i detta och att det säkert är en underlig uppfattning av vetenskapen som ger anledning till ett dylikt arbete. Men faran med dessa illusoriska teorier ligger främst i det inflytande som de just emedan de kallas ”vetenskapliga” kan utöva på den ”stora allmänheten”. Denna tar dem på fullt allvar och godtar dem blint såsom ”dogmer”, och detta icke endast så länge som de varar (ofta har de då knappt hunnit komma till dess kännedom), utan till och med och i synnerhet sedan de lärde redan övergivit dem och mycket länge därefter, detta som sagt på grund av deras varaktighet i den elementära undervisningen och i ”populära” verk, där de för övrigt alltid framställs i en ”simplistisk” och avgjort bekräftande form och inte alls såsom de blotta hypoteser de i verkligheten är för just dem som utarbetat dem. Icke utan grund talade vi nyss om ”dogmer”, ty för den moderna anti-traditionella andan handlar detta om något som bör stå i motsats till och ersätta de religiösa dogmerna. Ett sådant exempel som de ”evolutionistiska” teorierna och andra lämnar intet tvivel övrigt i det avseendet. Och vad som ytterligare är mycket betecknande är den vana de flesta ”popularisatorer” har att späcka sina verk med mer eller mindre våldsamma utfall mot alla traditionella ideer, vilket blott alltför tydligt visar vilken roll de satts att spela, om än i många fall omedvetet, i det intellektuella undergrävandet av vår epok.

I den ”scientistiska” mentaliteten, vilken som sagt till stor del av nyttohänsyn har i högre eller lägre grad blivit den hos det stora flertalet av våra samtida rådande mentaliteten, har det sålunda bildats en sannskyldig ”mytologi”, förvisso icke i den ursprungliga och transcendent

betydelse av ordet "myt" som är knuten till de verkliga, traditionella "myterna", utan helt enkelt i den "nedsättande" bemärkelse som detta ord fått i det nu gängse språket. Man skulle kunna anföra otaliga exempel därpå. Ett av de mest slående och mest "aktuella", om man så får säga, är "fantasibilden" av atomerna och av de många olika slags beståndsdelar, vari de slutligen upplöstes enligt de nyare fysikaliska teorierna (varigenom de inte alls längre är atomer, det vill säga "odelbara", ehuru man emot all logik framhärdat i att så benämna dem). Vi säger "fantasibild", ty det är säkerligen intet annat i fysikernas tanke. Men den "stora allmänheten" tror fast att det handlar om verkliga "väsenden", som kan ses och beröras av den som bara har tillräckligt utvecklade sinnen eller förfogar över tillräckligt starka syninstrument. Är icke detta "mytologi" av naivaste slag? Detta hindrar icke samma allmänhet att jämt och samt göra narr av de gamles uppfattningar, varav de givetvis icke förstår ett enda ord. Även om man medger att det i alla tider kan ha förekommit "populära" förvanskningar ("populär" är ännu ett uttryck, som man i dag är mycket förtjust i att använda utan urskillning, säkerligen på grund av den ökande betydelse som tilläggs "massan"), må det betvivlas att dessa någonsin varit så grovt materiella och samtidigt så förallmänligade som de är för närvarande på grund av de i den nuvarande mentaliteten inneboende tendenserna och den så omskrutna spridningen av profan och elementär "obligatorisk skolundervisning"!

Vi vill inte omåttligt breda ut oss över ett ämne, som torde låna sig till nära nog obegränsade utvecklingar, vilka dock samtidigt skulle föra oss alltför långt från det vi främst har i sikte. Det vore till exempel lätt att visa att på grund av hypotesernas "kvarlevnad" element, som i verkligheten hör till olika teorier, överlagras och sammanblandas, så att de i de populära föreställningarna ibland bildar de mest egendomliga kombinationer. På grund av den ohjälpliga förvirring som härskar överallt är den samtida mentaliteten så funtad, att den gärna godtar de underligaste motsägelser. Vi föredrar att ytterligare framhålla bara en av frågans sidor, vilken egentligen något föregriper de betraktelser som skall göras i det följande, ty den avser saker som lämpligare hör till ett annat skede än det som vi hittills behandlat. Men faktiskt kan intet av detta helt skiljas från det övriga utan skulle då ge endast en alltför "schematisk" framställning av vår epok. Samtidigt kan man därigenom redan skymta hur tendenserna till "stelning" och upplösning, ehuru skenbart varandra motsatta i vissa avseenden, likväl förenas av själva faktum att de verkar samtidigt för att leda till den slutliga katastrofen. Det som vi vill tala om är det alldeles särskilt besynnerliga drag som de föreställningar det handlar om uppvisar, när de överflyttas till ett annat område än det, för vilket de ursprungligen var ämnade att användas. Det är i själva verket därifrån, som merparten av de fantasmagorier härrör, vilka vi kallat "nyspiritualismen" i dess olika former, och det är just dessa lån från uppfattningar av väsentligen det sinnliga slaget som förklarar detta slags "materialisering" av det översinnliga som utgör ett av deras allmännaste drag (1). Utan att vi för ögonblicket söker exaktare bestämma naturen och beskaffenheten av det översinnliga man här i själva verket har med att göra, vore det icke gagnlöst att märka, i vilken grad också de som alltjämt medger det översinnliga och tror sig kunna konstatera dettas verkan, i grunden är genomträngda av det materialistiska inflytandet. Om de icke förnekar all utomkroppslig verklighet, såsom flertalet av deras samtida gör, är det därför att de av detta utomkroppsliga gör sig en föreställning, som möjliggör för dem att nästan hänföra denna verklighet till de sinnliga tingens, vilket säkerligen är föga bättre. Man kan för övrigt icke nog förvånas, när man ser hur ivrigt de ockulta, teosofiska och andra skolorna av detta slag ständigt söker beröringspunkter med de moderna vetenskapliga teorierna, varav de ofta mer omedelbart inspireras än de vill medge. Resultatet blir i det hela taget endast vad det logiskt sett under dylika villkor måste bli, och man kan rent av iakttaga att på grund av dessa vetenskapliga teories successiva förändringar likheten mellan en viss skolas uppfattningar och en viss särskild teori torde möjliggöra att "datera" denna skola i avsaknad av exaktare uppgifter om dess historia och ursprung.

Detta sakernas tillstånd började, så snart studiet och handhavandet av vissa psykiska inflytanden föll på det profana området, om man så får uttrycka sig. Detta markerar på sätt och vis begynnelsen av det som i egentligare mening kan kallas "upplösningsskedet" av den moderna avvikelsen. Man kan i det hela taget låta detta gå tillbaka till 1700-talet, så att det visar sig vara exakt samtida med själva materialismen, vilket väl visar att dessa båda företeelser, varandra motsatta endast till skenet, i själva verket bort följa varandra åt. Det synes icke som om dylika ting förekommit tidigare, säkerligen emedan avvikelsen då ännu icke nått den grad av utveckling som skulle ha gjort dem möjliga. Det huvudsakliga draget i den vetenskapliga "mytbildningen" under denna epok var uppfattningen om olika "fluida", vilka var den form, vari man då föreställde sig alla psykiska krafter. Det är just denna uppfattning, som överflyttades från det kroppsliga till det subtila genom teorin om den "animala magnetismen". Om man utgår ifrån idén om världens "stelning" eller "övergång i fast form", kunde man kanske säga att ett "fluidum" enligt sin definition är motsatsen till en "fast kropp", men det är likväl sant att det i detta fall har exakt samma funktion, då ju denna uppfattning inverkar så, att den "förkroppsligar" ting, som är att hänföra till den subtila manifestationens verklighet. Magnetisörerna var nära nog nyspiritualismens direkta föregångare, om icke egentligen dess första representanter. Deras teorier och praktiker har mer eller mindre övat inflytande på alla de skolor som uppstod därefter, antingen de är öppet profana såsom spiritismen eller de har "pseudoinitiatiska" anspråk såsom ockultismen i dess många arter. Detta fortbestående inflytande är rentav desto konstigare som det synes icke stå i rimlig proportion till den betydelse som tillmätts de psykiska fenomenen, i det hela taget mycket elementära, som utgör magnetismens erfarenhetsfält. Men kanske ännu mer förvånande är den roll som samma magnetism allt sedan sin tillkomst spelat i att från allt allvarligt arbete avleda de initiatiska organisationer som dittills alltjämt bevarat, om ej någon verklig långtgående kunskap, så åtminstone vetskapen om vad de i detta avseende förlorat och viljan att bemöda sig om att återfinna det. Man kan tillåta sig tanken att detta inte är det ringaste av de ändamål, för vilka magnetismen "lanserades" vid avsedd tidpunkt, även om, som nästan alltid sker i dylika fall, dess skenbara upphovsmän blott var de mer eller mindre omedvetna redskapen i detta.

Uppfattningen om "fluida" levde kvar i den allmänna mentaliteten, om icke i fysikernas teorier, åtminstone till 1800-talets mitt (man fortsatte även längre än så att allmänt bruka uttryck såsom "elektriskt fluidum", men snarare mekaniskt och utan att förbinda någon exakt föreställning därmed). Spiritismen, som uppstod vid denna tid, ärvde denna uppfattning så mycket mer naturligt som den predisponerats därför genom sitt ursprungliga samband med magnetismen, ett samband som rent av är mycket närmare än man vid första ögonkastet torde antaga, ty det är mycket sannolikt att spiritismen aldrig kunnat utvecklas så starkt utan somnambulernas svammel, och det var de magnetiska "försökspersonernas" förekomst, som förberedde och möjliggjorde de spiritistiska "mediernas". Än i dag fortsätter flertalet magnetisörer och spiritister att tala om "fluida" och, vad mera är, att på allvar tro på dylika. Denna "anakronism" är desto mer besynnerlig som dessa människor i allmänhet är fanatiska anhängare av "framåtskridandet", vilket ju illa stämmer överens med en uppfattning som, efter att så länge varit utestängd från det vetenskapliga området, borde i deras ögon förefalla mycket "reaktionär". I den nuvarande "mytologin" har "fluida" ersatts med "vågor" och "strålning". Dessa har naturligtvis i sin tur samma uppgift att fylla i de teorier man senast uppfunnit för att söka förklara vissa subtila inflytandens verkan. Det räcker för oss att nämna "radiestesin", som är så "representativ" som möjligt i detta hänseende. Det säger sig självt att, om det i detta rörde sig om blotta bilder, jämförelser grundade på en viss analogi (och icke någon identitet) med fenomenen av det sinnliga slaget, saken ej skulle medföra några särskilt svåra olägenheter och rent av skulle kunna till en viss grad försvaras. Men så förhåller det sig icke, och det är i en mycket bokstavig mening som "radiestesisterna" tror att de psykiska inflytanden de sysslar med är "vågor" eller "utstrålningar", som fortplantar sig i rummet just så

”kroppsligt” som detta tänkas kan. För resten undslipper inte ens själva ”tanken” detta slags framställning. Det är således alltså samma ”materialisering”, som fortsätter att göra sig gällande i en ny form, kanhända försåtligare än den som ”fluida” antog, emedan den kan förfalla mindre grov. Men i grund och botten är allt detta exakt detsamma och är endast uttryck för själva de begränsningar som innebor i den moderna mentaliteten, dennas oförmåga att uppfatta något som helst utanför området för den sinnliga föreställningen. (2)

Det behöver väl knappast noteras att ”klärvoajanterna” inte undgår att se ”fluida” eller ”utstrålningar” allt enligt de skolor de är förbundna med, liksom det i synnerhet bland teosoferna även finns de som ser atomer och elektroner. I detta som i många andra saker är det de ser i själva verket deras egna mentala bilder, som naturligtvis alltid överensstämmer med de särskilda teorier de tror på. Det finns också de som ser den ”fjärde dimensionen” och rent av ytterligare rumdimensioner, och detta ger oss anledning att avslutningsvis säga några ord om ett annat fall, som likaledes hör till den vetenskapliga ”mytbildningen”, nämligen det som vi gärna kallar ”den fjärde dimensionens vansinne”. Det skall medges att ”hypergeometrin” var liksom gjord för att sätta fantasin i rörelse hos folk, som inte äger tillräckliga matematiska kunskaper för att inse den verkliga beskaffenheten av en algebraisk konstruktion uttryckt i geometris termer, ty i verkligheten handlar det inte om något annat än detta. Och låt oss i förbigående anmärka att detta är ännu ett exempel på farorna med ”popularisering”. Redan långt innan fysikerna hade funderat på att låta ”fjärde dimensionen” komma in i deras teorier (vilka för övrigt blivit mycket mer matematiska än verkligt fysikaliska, detta på grund av deras på en gång alltmer kvantitativa och ”konventionella” karaktär), betjänade sig ”psykisterna” (på den tiden sade man ännu inte ”metapsykister”) av denna för att förklara de fenomen, vari en fast kropp synes passera genom en annan. Och än en gång var det för dem icke endast en bild, som på visst sätt skulle ”belysa” det som kunde kallas ”interferenser” mellan olika områden eller tillstånd, vilket varit godtagbart, utan de tänkte i en mycket reell mening att kroppen ifråga passerade genom ”fjärde dimensionen”. Detta var bara början, och på senare år har man sett ockulta skolor under den nya fysikens inflytande gå därtill att bygga den största delen av sina teorier på samma uppfattning om ”fjärde dimensionen”. Man kan för övrigt därvidlag märka att ockultismen och den moderna vetenskapen tenderar att närma sig varandra, allteftersom ”upplösningen” fortskrider, emedan båda går denna till mötes på olika vägar. Längre framme kommer vi att än en gång tala om ”fjärde dimensionen” ur en annan synvinkel, men för ögonblicket har vi sagt tillräckligt om allt detta, och det är dags att komma till andra betraktelser, som mer omedelbart har avseende på världens ”stelning”.

Noter

(1) Det är främst i spiritismen, som detta slags föreställningar antar de grövsta formerna, och vi har haft anledning att ge många exempel på dessa i *L'Erreur spirite*.

(2) Det var på grund av samma oförmåga och av den förvirring som uppstår därur, som på filosofins område Kant inte tvekade att förklara för ”ofattbart” allt som endast är ”oföreställbart”. Allmännare sett är det alltid samma begränsningar, som i själva verket ger upphov till ”agnosticismen” i alla dess olika arter.

Ovanstående text utgör kapitel XVIII av René Guénons bok *Kvantitetens herravälde och tidens tecken*. Boken är en översättning från franskan av Lars Adelskog. Originalets titel är *Le Règne de la Quantité et les Signes des Temps*. Svenska översättningen © Lars Adelskog 2013. Eftertryck eller annan återpublicering, helt eller delvis, såsom elektronisk text på internet eller på annat sätt, förbjudes.